

I. Mehmed'in altı oğlu (Murad, Mustafa, Kasım, Ahmed, Yûsuf, Mahmud) ile yedi kızının olduğu bilinmektedir. Bursa'da camii (822/1419), medrese, imaret ve türbe (824/1421) yaptırmış, bunlara vakıflar tahsis etmiştir. Ayrıca Edirne'de yaptırılan Eski camii onun zamanında tamamlanmış (816/1413) ve buraya vakıf olmak üzere bir bedesten inşa ettirmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Esterâbâdî, *Bezm ü Rezm* (nşr. Kilisli Mualim Rifat), İstanbul 1928, s. 397; Makrîzî, *es-Sûlûk*, IV, vr. 47^a, 51^a, 66^a; İbn Hacer, *İnbâ'ü'l-gumr*, III, 518-526; İbn Arabşah, *'Acâ'ibü'l-makdûr* (nşr. A. M. Ömer), Kahire 1979, s. 203-219; Şerefeddin, *Zafername* (Urumbayev), s. 417-431; Dukas, *Historia Turco-Byzantina* (tcr. H. J. Margoulis), Detroit 1975, s. 96-152; Âşikpaşazâde, *Târih* (Atsız), s. 146-157; İdris-i Bitlisi, *Heşt Bihişt*, TSMK, Hazine, nr. 1655, s. 263-267, 275-276, 278, 281-288, 289-294; Neşrî, *Cihannûmâ* (Unat), I, 367-419; II, 422-551; Feridun Bey, *Münşeat*, I, 145-146, 150-167; Hoca Sâdeddin, *Tâcû't-tevârih*, İstanbul 1279, I, 191-273; Mustafa Âli, *Kühû'l-ahbâr*, İstanbul 1285, IV, 144-194; Anonim *Tevârih-i Âl-i Osmân* (nşr. F. Giese), Breslau 1922, s. 47; a.e., Paris Bibliothèque Nationale, Suppl., Turc. nr. 1047, vr. 29^b, 33^a, 34^a; Enverî, *Düstûrnâme*, s. 90-92; N. Jorga, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Gotha 1918, I, 325-378; a.mlf., "Une description grecque sur le sultan Mousa: 1407-1408", *RHSE*, III (1965), s. 8-13; *Amasya Târihi*, III, 157-198; P. Wittek, *Das Fürstentum Montesche*, İstanbul 1934, s. 97; a.mlf., "De la défaite d'Ankara à la prise de Constantinople", *REI*, XII (1938), s. 1-34; a.mlf., "Zu einigen frühosmanischen Urkunden", *WZKM*, LIII (1957), s. 300-314; LIV (1957), s. 240-256; LV (1959), s. 122-141; LVI (1960), s. 267-284; LVII (1961), s. 102-117; LVIII (1962), s. 165-197; LIX-LX (1963-64), s. 201-223; P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, Bucharest 1943, s. 292-354; M. M. Alexandrescu-Dersca, *La campagne de Timur en Anatolia*, Bucharest 1947, tür.yer.; a.mlf., "Les relations du prince de Walachie Mircea", *TAD*, X-XI (1968), s. 113-125; *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler* (nşr. Osman Turan), Ankara 1954, s. 20, 56; *Lebensbeschreibung des Despoten Stefan Lazarević* (ed. M. Braun), Wiesbaden 1956, s. 27, 47-55, 56-58; F. Thiriet, *Régistre des délibérations du sénat de Venise*, Paris-The Hague 1958, II, nr. 1563-1564, 1569, 1573, 1584, 1588, 1592, 1597-1598; Abdülkâki Gölpinarlı, *Simavna Kadıoğlu Şeyh Bedreddin*, İstanbul 1966, tür.yer.; C. Jireček, *Geschichte der Serben*, Amsterdam 1967, s. 139-156; Cüneyt Ölçer, *Yıldırım Bayezid'in Oğullarına Ait Akçe ve Mangırlar*, İstanbul 1968; Nuri Pere, *Osmanlılarda Mâdenî Paralar*, İstanbul 1968, s. 59-71; N. Filipović, *Princ Musa i Şeyh Bedreddin*, Sarajevo 1971, tür.yer.; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi II*, tür.yer.; E. Werner, *Ketzer und Weltverbesser*, Berlin 1974, tür.yer.; P. Schreiner, *Die byzantinischen Kleinchroniken*, Vienna 1975-77, I-II, tür.yer.; J. E. Woods, *The Acquyynlu*, Minneapolis-Chicago 1976, s. 56-60; K. M. Setton, *The Papacy and the Levant (1205-1571)*, Philadelphia 1976-78, I, 370-404; II, 1-38; J. W. Barker, *Manuel*

II Palaeologus (1391-1425): A Study in Late Byzantine Statesmanship, New Brunswick 1969, s. 200-385; E. Zachariadou, *Trade and Crusade*, Venice 1983, tür.yer.; a.mlf., "Süleyman Çelebi in Rumili and the Ottoman Chronicles", *Isl*, X (1983), s. 268-296; a.mlf., "Marginalia on the History of Epirus and Albania (1380-1418)", *WZKM*, LXXVIII (1988), s. 195-210; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Çelebi Sultan Mehmed Tarafından Verilmiş Bir Temliknâme ve Sasa Bey Ailesi", *TTK Belleten*, III/11-12 (1939), s. 389-399; a.mlf., "Çelebi Sultan Mehmed'in Kızı Selçuk Hatun Kim ile Evlendi", *a.e.*, XXI (1957), s. 253-260; a.mlf., "Mehmed I", *İA*, VIII, 496-506; Halil İnalçık, "Murat II", *a.e.*, V, 598-599; Şevkiye İnalçık, "İbn Hacer'de Osmanlılara Dair Haberler", *DTCFD*, V/3 (1947), s. 189-195; VI/4 (1948), s. 349-358; VI/5 (1948), s. 517-529; M. S. Nâsturel, "Une victoire du voévode Mircea l'ancien sur les turcs devant Silistra (c. 1407-1408)", *SAO*, I (1958), s. 247; G. T. Dennis, "The Byzantine-Turkish Treaty of 1403", *Orientalia Christiana Periodica*, XXXI (1967), s. 77-88; M. Balivet, "Un épisode méconnu de la campagne de Mehmed I ...", *Turcica*, XVIII, Paris 1986, s. 137-146.

HALİL İNALCIK

MEHMED I MEDRESESİ

Merzifon'da
XV. yüzyılın ilk çeyreğinde
inşa edilen yapı.

Çelebi Sultan Mehmed tarafından 817-820 (1414-1417) yılları arasında yaptırılmıştır. Yapı erken dönem Osmanlı medreseleri içinde âbidevî görünümü, Osmanlı öncesi Türk mimarisine bağlanan tasarımı ve Memlük mimarisinden etkiler taşıyan ayrıntılarıyla dikkati çeker.

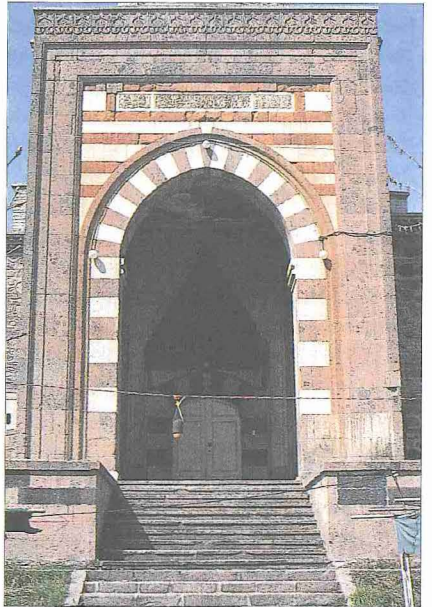
Türk-İslâm mimarisinin en eski medrese tasarımlarından olan açık avlulu ve dört eyvanlı tasarımı Osmanlı devrinde belirli bir ölçüde yaşatan bu medresenin yöre halkı arasında Merzifon Sultâniyesi olarak anıldığı bilinmektedir. Dönemin önemli bilim kurumlarından olan medresede kuruluşunun ardından Ferîdüddîn-i Dîvânî, Seydî Şemseddin Ahmed-i Kırımı, Amasyalı Rûkneddin Abdülkerim, Nizâmeddin Abdurrahman-ı Âftâbî gibi ileri gelen âlimler müderrislik yapmışlardır. 1844'ten itibaren müderrisliğin veraset yoluyla intikal etmeye başlaması üzerine medresenin ilmi hayatı sona ermiş, bir müddet silâh deposu olarak kullanılan yapı, Cumhuriyet devrinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onararak çeşitli kültür faaliyetlerine tahsis edilmiştir.

Giriş eyvanının kemeri üzerine yerleştirilmiş bulunan sülüs hatlı Arapça mensur kitâbe inşaatın Çelebi Sultan Mehmed'in emriyle 817 (1414) yılında başladığını ve 820'de (1417) Umur Bey b. Ali

tarafından tamamlandığını, mimarının Ebû Bekir b. Muhammed Hamza el-Müşeymeş olduğunu göstermektedir. Mimarın, Amasya'da 817 (1414) tarihli Bayezid Paşa Camii'nin kitâbelerinden birinde "el-Muallim Ebû Bekir b. Muhammed el-Ma'rûf bi-İbn Müşeymeş ed-Dimaşki" olarak adı geçmekte, Anadolu'da eser vermiş, aslen Şamlı bir mimar ailesine mensup olduğu anlaşılan bu sanatkârın, Ankara'daki 831 (1427-28) tarihli Karaca Bey Camii'nin kitâbesinde Ahmed b. Ebû Bekir el-Müşeymeş el-Muallim şeklinde zikredilen bir oğlunun bulunduğu tesbit edilmektedir.

Yatayda ve düşeyde yapı kitlesinden taşınılarak âbidevî bir görünüm kazandırılmış olan giriş eyvanı, Memlük zevkini çağrıştıracak şekilde koyu kırmızı ve açık sarı renkte taşlarla işlenmiş bir sivri kemerle dışa, aynı örgü malzemesine sahip basık ve geçmeli bir kemerle avluya açılmaktadır. Eyvanın üzerinde yükselen ve silindirik biçimindeki tuğla gövdesiyle minareyi andıran saat kulesi 1282'de (1865) Amasya mutasarrıfı Ziyâ Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Eyvanın cephesi sade bir kuşakla çerçevelenmiş, bu kuşakla sivri kemer arasında kalan, kitâbenin bulunduğu bölge iki renkte yatay taş sıraları ile örülmüş, cephe kabartma bir palmet dizisiyle taçlandırılmıştır. Yanlardan iki renkli örgüye sahip sivri kemerli sathı

I. Mehmed Medresesi'nin taçkapısı

nişlerle donatılmış olan eyvanın üstüne kubbeli bir mekân yerleştirilmiştir. Merkezdeki sekiz kollu yıldızdan dağılan geometrik kabartmaların süslediği eyvan tavanı söz konusu mekânın zemin döşemesini meydana getirir. Mukarnaslı bir yapıyla donatılmış, birleşik kemerli birer pabuçluk ve yaşmağı mukarnaslı birer nişle yanlardan kuşatılmış olan avlu kapısından girince sağda ve solda yer alan merdivenler çatıya, oradan da eyvanın üstündeki kubbeli mekâna geçit verir. Avlu kapısının geometrik motifler, rûmiller ve sülüs hatlı hadis ibareleriyle süslü olan ahşap oyma kanatları halen Ankara Etnografya Müzesi'nde sergilenmektedir.

Yapının ortasına bir kenarı yaklaşık 15 m. uzunluğunda kare planlı, üstü açık bir avlu yerleştirilmiş, medreseyi oluşturan birimler bu avlunun bir zamanlar şadırvanın bulunduğu merkezinde dik açıyla kesişen iki eksene göre kusursuz bir simetri arzedecek şekilde dağıtılmıştır. Giriş eyvanının karşısına yazlık dersane niteliğinde kare planlı ve kubbeli bir eyvan, diğer eksen üzerine de aynı boyutlara ve üst yapıya sahip olan birer kapalı (kışık) dersane, yapı kitlesinden eşit miktarda (3 m.) dışa taşan bu dört birimin aralarına da beşerden toplam yirmi hücre yerleştirilmiştir. Kare planlı ve tonozlu olan hücreler avluya açılan birer kapının yanı sıra mazgal türünde pencereler, dolap nişleri ve ocaklarla donatılmıştır. Dershanelerin kubbeleri baklava kuşaklara oturur.

Bütün bu mekânlarla avlu arasında uzanan beşik tonozlu revakın yine iki çeşit taşla örülmüş sivri kemerleri, aynı mimara ait Amasya Bayezid Paşa Camii'nin

I. Mehmed
Medresesi –
Merzifon

son cemaat yerindekilere benzeyen kısa ve kalın pâyelere oturur. Revakın dört kolunda da dershanelerle giriş eyvanına isabet eden açıklıklar yanlarındaki birer açıklığa göre daha geniş ve daha yüksek tutulmuş, söz konusu açıklıklar revak tonozuna dik gelişen sivri beşik tonozlarla donatılarak avluya açılan eyvan niteliğine kavuşturulmuş, böylece medresenin dış mimarisinde gözlenen dört eyvanlı tasarım avlu mekânında da vurgulanmıştır. Giriş eyvanında ve avlu cephelerinde düzgün kesme taş işçiliğinin tercih edilmesine karşılık dış cephelerde tuğlalarla kuşatılmış moloz taşlardan oluşan kasetli almaşık örgüyle yetinilmiştir. Bu arada Merzifon Çelebi Sultan Mehmed Medresesi ile Merzifon yakınında Gümüşhacıköy'de 816-818 (1413-1415) yılları arasında yaptırılmış olan Hacı Halil Paşa Medresesi arasındaki benzerlik dikkati çeker. Yalnız Hacı Halil Paşa Medresesi'nde avlu bir kubbeye örtülmüş ve giriş eyvanı avlu yönüne açılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Hüsameddin [Yasar], *Amasya Tarihi* (s.nşr. Ali Yılmaz – Mehmet Akkuş), Ankara 1986, I, 326, 329; İsmail Hakkı [Uzunçarşılı], *Kitâbeler*, İstanbul 1845/1927, I, 112-116; A. Gabriel, *Monuments Turcs d'Anatolie*, Paris 1934, II, 25-31, 72; L. A. Mayer, *Islamic Architects and Their Works*, Cenevre 1956, s. 37; G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, London 1971, s. 70, 78, 145; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârisi II*, s. 185-190; *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Ankara 1972, I, 310-312; Metin Sözen v.dğr., *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, İstanbul 1975, s. 111; Yıldız Demirel, *Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme I: Erken Devir 1300-1453*, İstanbul 1979, s. 151-152, 621; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mi'mârisi*, İstanbul 1986, s. 35-36; Zeki Sönmez, *Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslâm Mimarisinde Sanatçılar*, Ankara 1989, s. 403; Mahmut Akok, "Merzifon'da Çelebi Mehmet Medresesi", *Mimarlık*, IX/1-2, Ankara 1952, s. 29-37.

M. BAHİ TANMAN

MEHMED II

(محمد)

(ö. 886/1481)

Osmanlı padişahı
(1444-1446, 1451-1481).

27 Receb 835 (30 Mart 1432) tarihinde Edirne'de doğdu. II. Murad'ın dördüncü oğludur. Altı yaşında iken Amasya'ya vali tayin edildiği iddiası şüphelidir; 1443 baharında iki lalası Kassabzâde Mahmud ve Nişancı İbrâhim b. Abdullah Bey ile Edirne'den Manisa'ya vali gönderildiği bilinmektedir. Aynı yılın sonlarında ağabeyi Amasya valisi şehzade Alâeddin Ali Çelebi'nin vefatı üzerine tahtın tek vârisi durumuna geldi. Tahttan çekilmeyi düşünen II. Murad 847 (1444) baharına doğru onu Manisa'dan yanına getirtmiştir. 24 Safer 848'de (12 Haziran 1444) Edirne'de Macar kralı, Sırp despotu ve Hunyadi Yanoş'un (Yanko) elçileriyle barış antlaşması imzalanırken Mehmed de hazır bulundu. Ardından II. Murad oğlu Mehmed'i tahtına geçirip "kaymakam ederek" Anadolu'ya geçti ve temmuzda Yenişehir'de Karamanoğlu ile kendi adına ve "Mehmed Bey" adına bir ahidnâme (sevgendnâme) imzaladı. Oradan dönüp ağustosta Mihaliç ovasında kapıkulu ve paşalar önünde tahtı resmen oğlu Mehmed'e bıraktığını ilân etti. Kendisi Bursa civarında zâhidlerle inzivâ hayatına çekildi. Devletin henüz on iki yaşında olan tecrübesiz bir gencin eline bırakılması içeride ve dışarıda büyük buhranlara yol açtı. Balkanlar'da ve Anadolu'da II. Murad zamanında alınan yerler terkedildi. Nitekim 1440'ta tamamıyla fethedilen Sırp despotluğu eski sahibi Georg Branković'e iade edilerek canlandırılmış, Eflak beyinin tâbiyet bağları Macar aracılığı sonucunda gevşetilerak şahsen padişaha kulluğunu sun-

I. Mehmed Medresesi'nin planı

